

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Кафедра історії та методики навчання

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із навчальної роботи

М. Б. Боднар М. Б. Боднар

28 серпня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 014 Середня освіта (Історія)

Освітньо-професійна програма Середня освіта (Історія)

Кременець

2020

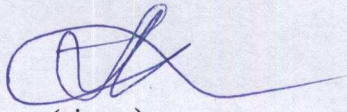
Робоча програма з курсу *Історія Середніх віків* для спеціальності 014 *Середня освіта (Історія)* за освітньо-професійною програмою бакалавра

Укладач: *Галішевський Віталій Анатолійович*, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії та методики навчання

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії та методики навчання

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 року

Завідувач кафедри

(підпис)

(Скакальська І. Б.)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, предметна спеціалізація, освітньо-професійна програма	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 11	Галузь знань: <i>01 Освіта/Педагогіка</i>	<i>нормативна</i>	<i>нормативна</i>
Кількість модулів – 2	Спеціальність 014 Середня освіта (Історія)	Рік підготовки:	Рік підготовки:
Кількість змістових модулів – 4		<i>2-й</i>	<i>2-й</i>
Загальна кількість годин – 330		Семестр	Семестр
		<i>3–4-й</i>	<i>3–4-й</i>
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5/4 самостійної роботи студента – 5,17	Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра	Лекції	Лекції
		<i>74 год.</i>	<i>18 год.</i>
		Практичні, семінарські	Практичні, семінарські
		<i>75 год.</i>	<i>20 год.</i>
		Лабораторні	Лабораторні
		<i>– год.</i>	<i>– год.</i>
		Самостійна робота	Самостійна робота
<i>181 год.</i>	<i>292 год.</i>		
	Вид контролю:	Вид контролю:	
	<i>екзамен</i>	<i>екзамен</i>	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 45% до 55 %

для заочної форми навчання – 11 % до 89 %

1. ВСТУП

Анотація.

Курс «Історія середніх віків» розділений на два змістових модулі, базується на проблемному принципі викладання навчального матеріалу й посідає важливе місце в загальній структурно-логічній схемі підготовки кваліфікованих істориків.

Ключові слова: середньовіччя, феодалізм, християнство, хрестові походи, інквізиція, духовно-лицарські ордени, лицарство, ересь, катари, Візантійська імперія, халіфат, Троецарство, сьогунат.

Згідно з освітньо-професійною програмою бакалавра у результаті вивчення освітнього компоненту «Історія середніх віків» здобувачі вищої освіти повинні оволодіти наступними компетентностями:

Інтегральна компетентність:

- Здатність розв'язувати в професійній педагогічній діяльності в галузі середньої освіти або в процесі навчання складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що передбачає застосування теорій та методів педагогічної науки і характеризується комплексністю та невідомістю умов.

загальними:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 3. Знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та введення здорового способу життя.

фаховими:

ФК 4. Здатність критично усвідомлювати зв'язки між теперішніми подіями та минулими процесами.

ФК 7. Оперування у професійній діяльності базовими знаннями про особливості розвитку людства у різні періоди історії світу.

ФК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

ФК 11. Здатність здійснювати пошук необхідних для освітньої та наукової діяльності джерел гуманітарного знання.

ФК 15. Здатність використовувати знання для самостійного оволодіння новими знаннями, критичної оцінки набутого досвіду.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Розуміти контекст, причини та наслідки історичних подій і використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 4. Розглядати суспільні явища у розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу; співставляти історичні події, явища з періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії.

ПРН 5. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, чинники, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 8. Ідентифікувати визначні історичні постаті.

ПРН 9. Вміти користуватися науковою літературою, електронними довідковими виданнями, аналізувати матеріал академічних підручників та навчальних посібників.

ПРН 19. Зрозуміло доносити власні висновки, знання та їх обґрунтування до осіб, які навчаються, користуючись основними поняттями та термінами професійно-орієнтованих дисциплін з обраної спеціальності.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: вивчення економічних, соціальних, політичних і культурних процесів у країнах Європи, Азії та Північної Африки в період з V ст. до кінця XV ст.

Завдання:

- 1) усвідомлення студентами основних проблем історії середніх віків;
- 2) вивчення економічних, соціальних і політичних процесів і найголовніших подій епохи середньовіччя;
- 3) розвиток просторово-часових уявлень студентів;
- 4) засвоєння найголовніших надбань середньовічної культури;
- 5) ознайомлення студентів зі структуроутворюючими елементами та особливостями менталітету середньовічних суспільств;
- 6) формування в студентів потреби й уміння аналізувати й оцінювати історичні процеси і явища та визначити їхнє місце в поступі цивілізації;
- 7) формування професійної спроможності майбутніх учителів історії автономно діяти з різними видами історичної інформації.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. ЄВРОПА В РАННЬОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ

Тема 1. Середні віки як етап світової історії

Поняття «середні віки» і «феодалізм». Хронологічні межі та основні періоди середніх віків. Феодальна суспільна система. Феодальна власність на землю. Васально-ленна система. Держава, право і церква в середні віки. Значення середніх віків в історії людства. Медієвістика як комплексна наука про середньовіччя.

Тема 2. Падіння Західної Римської імперії і утворення варварських держав

Криза Римської імперії. Соціально-економічна криза в Римській імперії. Зміна форм експлуатації рабів. Емфітевтична оренда. Патронат і комендація. Колонат і його еволюція. Натуралізація господарства. Економічний спад III – V ст. Зміни в суспільному та державному ладі Римської імперії в III – V ст. Реформи Діоклетіана і Костянтина I. Християнізація імперії. Єресі і народні рухи IV – V ст.

Розклад у варварських племен родоплемінного ладу. Господарство і суспільний лад германців і кельтів у I – IV ст. н. е. Характер тваринництва й землеробства. Давньогерманська громада. Свобода і несвобода, майнова і соціальна диференціація. Соціально-політична організація. Племінні вожді й дружина. Союзи племен. Еволюція політичного і господарського ладу в IV – V ст. Релігійні уявлення. Поширення християнства серед германців.

Велике переселення народів. Причини Великого переселення народів. Пересування германських племен у II – III ст. Вторгнення готів на територію Римської імперії. Розгром Риму Аларіхом. Утворення Вестготського королівства. Походи вандалів. Вторгнення гунів у Західну Європу. Битва на Каталаунських полях. Західна Римська імперія в останні десятиліття свого існування. Падіння Риму. Утворення Остготського й Франкського королівств. Англо-саксонські королівства. Результати варварських завоювань. Ранньофеодальна монархія як тип держави.

Тема 3. Розвиток феодалізму у Франкській державі

Франкська держава Меровінгів. Утворення Франкської держави на чолі з Хлодвігом. Характер розселення франків у Галлії. Господарське життя та суспільний устрій франків за «Салічною правдою». Франкська громада та її еволюція в VI – VII ст. Розпад родових зв'язків, виділення алоду. Соціальне розшарування у франкському суспільстві. Зростання великої земельної власності. Галло-римське населення і його роль у феодалізації франкського суспільства. Виникнення ранньофеодальної держави у франків і її територіальне зростання. Центральне і місцеве управління. Децентралізація держави за наступників Хлодвіга і. Об'єднання країни майордомами Австразії.

Франкська монархія Каролінгів. Політика Карла Мартела. Боротьба франків з арабами. Бенефіціальна реформа Карла Мартела. Династія Каролінгів. Завоювання Піпіна Короткого. Зростання Франкської держави за Карла Великого. Завоювання лангобардської Італії та підкорення Саксонії; війни з аварами, західними слов'янами й арабами. Утворення Іспанської марки. Заснування імперії, її міжнародне і внутрішнє становище.

Складання основ феодальних відносин. Розвиток і зміцнення феодальної власності і розорення вільного селянства. Роль держави і церкви у цьому процесі. Встановлення поземельної та особистої залежності селянства. Прекарій, його види та роль у процесі феодалізації. Натуральне господарство. Структура вотчини. Роль дрібної вотчини в процесі феодалізації. Форми ренти. Зростання особистої та судової залежності селян. Патронат, імунітет. Розвиток особистих договірних і васально-лених відносин між феодалами. Політична організація Каролінгської держави. Феодалізація місцевого управління.

Тема 4. Франція, Італія і Німеччина в IX – XI ст.

Початковий етап формування Французького королівства. Завершення процесу феодалізації у Франції. Політична роздробленість і королівська влада при першому з Капетингів. Основні феодальні володіння у Франції. Становище селянства і селянські повстання X – початку XI ст.

Формування в Італії феодальних відносин. Відсутність політичної єдності. Відмінності в характері й темпах складання феодалізму в Північній, Середньої і Південній Італії та на Сицилії. Особливості розвитку італійських міст.

Особливості розвитку Східно-Франкського королівства. Соціальні відносини. Саксонська династія. Італійські походи німецьких королів і створення імперії. Імперська церква. Початок експансії німецьких феодалів на Схід. «Оттонівське відродження».

Тема 5. Північна Європа в IX – XI ст.

Слабка романізація Британії. Англосаксонські королівства в Британії. Два етапи феодалізації в англосаксонських королівствах. Зростання великого землеволодіння і соціальне розшарування селянства. Категорії залежного населення. Організація управління в англосаксонських королівствах. Боротьба з датчанами. Процеси феодалізації в IX – першій

половині XI ст. Відновлення нападів датчан і тимчасове підпорядкування Англії датським королям.

Епоха вікінгів на півночі Європи. Експансія вікінгів в IX – першій половині X ст. Заселення норвежцями Ісландії. Відкриття Гренландії та островів Північної Америки. Походи вікінгів у другій половині X – першій половині XI ст. Держава Канута Великого. Своєрідність генезису феодалізму в скандинавських країнах. Суспільно-політичний лад скандинавських держав.

Тема 6. Країни Піренейського півострова у VIII – середині XI ст.

Вестготське королівство на початку VIII ст. Завоювання Іспанії арабами й берберами. Мусульманська Іспанія: специфіка економічного, політичного та соціального розвитку. Міська культура мусульманської Іспанії. Початок Реконкісти. Центри Реконкісти і християнські держави Піренейського півострова в X – на початку XI ст. Соціально-економічний і політичний лад Астуру-Леонського королівства. Кастилія, Наварра та Арагон в IX – XI ст.

Тема 7. Візантія в ранньому середньовіччі

Періодизація історії Візантії. Заснування Константинополя. Утворення Східно-Римської (Візантійської) імперії. Територія. Склад населення. Аграрний лад Візантії в IV – VI ст. Міста. Особливості розвитку ремесла й торгівлі. Державний устрій у IV – VI ст. Християнська церква та її роль у житті Візантії. Політика та законодавча діяльність Юстиніана I. Повстання «Ніка». Завойовницькі війни Юстиніана I. Вторгнення слов'ян. Криза кінця VI – VII ст. Військово-адміністративні реформи. Фемний устрій. Стратіотське землеволодіння. Еволюція сільської громади. Іконоборчий рух. Павлікіани.

Процес розшарування й обезземелення селянства. Аграрне законодавство Македонської династії. Міста. «Книга епарха». Державний апарат і церква. «Схизма». Зовнішня політика. Боротьба з арабами і завоювання Болгарії. Русько-візантійські відносини. Народні рухи і заколоти X – XI ст. Особливості феодалізації у Візантії.

Розвиток візантійської культури. Роль античної традиції. Освіта. Систематизація православного богослов'я. Іоан Златоуст. Іоан Дамаскин. Патріарх Фотій. Костянтин Багрянородний і його праці.

Розвиток природничих наук. Космографія та астрономія. Козьма Індікоплов. Природничо-наукові трактати. Історіографія та хронограф. Енциклопедичні словники. Візантійська література та її жанри.

Тема 8. Південні і західні слов'яни в VI – XI ст.

Проблема походження слов'ян. Перші відомості про слов'ян. Розселення слов'янських народів. Експансія слов'ян на Балканський півострів. Суспільний лад і господарський побут слов'ян в VI – VIII ст. Славинії. Відносини з Візантійською імперією, аварами і франками.

Слов'яни і протоболгари. Утворення Першого Болгарського царства. Внутрішня і зовнішня політика болгарських ханів. Запровадження християнства. Правління царя Симеона (893 – 927). Внутрішня криза та ослаблення Першого болгарського царства за царя Петра. Війни з Візантією в середині X ст. Балканські походи київського князя Святослава. Втрата Східної Болгарії. Західноболгарское царство в правління Самуїла (974 – 1014). Завоювання Болгарії Візантією.

Складання сербської державності. Князівства Зета і Рашка. Запровадження християнства. Дуклянське королівство.

Хорватські землі в ранньому середньовіччі. Поселення хорватів на Балканах. Боротьба проти аварів і франків. Утворення єдиної «країни хорватів». Економічний і політичний розвиток Далмації. Відносини з Візантією, Угорщиною і Венецією в IX – XI ст. Хорватська держава за Петара Крешимира IV.

Велика Моравія. Економічний соціальний і політичний устрій. Відносини з сусідами. Поширення християнства. Вторгнення угорців і розпад Великої Моравії. Включення Словаччини до Угорського королівства. Великоморавське культурна спадщина.

Генезис польської державності. Династія П'ястів. Мешко I. Запровадження християнства. Міжнародне становище Польщі.

Тема 9. Церква в ранньому середньовіччі

Звернення Костянтина Великого до християнства. Оформлення християнської догматики: тринітарні і христологічні суперечки. Аріанство. Вселенські собори й отці церкви. Християнське вчення про спасіння і світобудову. Церква і таїнства. Становлення доктрини папства. Складання пентархії. Уявлення про взаємовідносини церкви і світської влади на грецькому Сході та латинському Заході.

Християнізація германських і кельтських племен в IV – V ст. Церква у варварських королівствах. Зміцнення світської влади єпископів. Римські місіонери в Англії.

Християнська аскеза і виникнення чернецтва. Раннє чернецтво в Західній Європі. Поширення статуту св. Бенедикта Нурсійського. Ірландське та англосаксонське чернецтво. Реформа св. Бенедикта Аніанського. Християнізація німецьких земель. Реформа св. Боніфация. Союз Каролінгів із папством. Створення папської світської держави.

Папство в другій половині IX – середині XI ст. «Константинів дар». «Темне століття» в історії папства. Криза церковного життя в кінці IX – на початку XI ст. Завершення християнізації Західної, Центральної та Східної Європи.

Змістовий модуль 2. НАРОДИ СХОДУ В РАННЬОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ

Тема 10. Араби в VI – XI ст.

Три періоди в історії арабів. Домусульманська Аравія. Виникнення ісламу. Мухаммед і його громада. Завоювання арабів за перших халіфів. Початок розколу. Халіфат Омейядів. Халіфат Аббасидів. Економічний розквіт халіфату. Арабський феодалізм. Соціальні рухи. Розпад халіфату. Арабська культура. Арабське мистецтво.

Тема 11. Іран у III – VII ст.

Початок правління Сасанідів. Економічний і соціальний лад сасанідського Ірану. Народні рухи. Маніхейство та маздакізм. Правління Хосрова I Анушарвана. Зовнішня політика Хосрова I. Занепад держави Сасанідів наприкінці VI – на початку VII ст.

Тема 12. Китай у ранньому Середньовіччі

Політичне роздроблення Китаю в V – VI ст. Перші спроби політичного об'єднання. Імперія Суй. Імперія Тан. Криза імперії Тан у VIII – IX ст. Повстання Хуан Чао. Кінець династії Тан.

Тема 13. Індія в ранньому Середньовіччі

Держава Гуптів. Суспільний лад Індії в епоху Гуптів. Розквіт Культури. Еволюція індійської релігії. Кінець держави Гуптів. Держава Харші. Розвиток феодальних відносин. Проникнення в Індію арабів і тюрків. Утворення Делійського султанату.

Змістовий модуль 3. ЄВРОПА В ЕПОХУ ВИСОКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 14. Середньовічні міста

Проблема походження міст в історіографії. Зростання продуктивних сил у феодальному суспільстві як передумова відокремлення ремесла від сільського господарства. Просте товарне виробництво при феодалізмі. Виникнення середньовічних міст. Особливості процесів урбанізації в різних країнах. Міста як центри ремесла й торгівлі. Типи міст. Населення і зовнішній вигляд середньовічних міст. Боротьба міст із сеньйорами. Середньовічне бюргерство.

Міське ремесло. Роль цехів у житті міст. Боротьба цехових ремісників із міським патриціатом. Розшарування всередині цехів і початок їх розкладу.

Розвиток товарно-грошових відносин і зміни в соціальному житті феодального суспільства. Формування міських, обласних і регіональних ринків. Втягування селянства і феодалів у ринкові зв'язки. Комутація ренти, розшарування й особисте звільнення селянства. Зміцнення в деяких регіонах Європи панщизняної системи. Зміни в становищі і структурі феодалів.

Тема 15. Хрестові походи

Хрестові походи як військово-колонізаційні рухи. Причини й передумови хрестових походів. Клермонський собор. Початок хрестоносного руху. Похід бідноти. Перший хрестовий похід феодалів. Держави хрестоносців на Сході. Духовно-рицарські ордени. Італійські міста-держави та їх роль у хрестових походах. Другий і Третій хрестові походи. Четвертий хрестовий похід і розгром Візантії. Останні хрестові походи. «Північні» хрестові походи. Значення і вплив хрестових походів на розвиток Європи.

Тема 16. Франція в XI – XV ст.

Аграрний лад Франції в XI – XII ст. Зрушення в розвитку продуктивних сил і поширення продуктової ренти. Внутрішня колонізація. Зростання міст в XI – XIII ст. Нерівномірність економічного розвитку Північної і Південної Франції. Політична роздробленість в XI – XII ст. Вплив розвитку товарно-грошових відносин на село в XIII в. Поширення грошової ренти. Зростання економічної самостійності селянського господарства і початок особистого звільнення селян. Викуп особистих повинностей і поява цензиви. Скорочення доменіального господарства й розвиток сеньйорії. Посилення власницьких прав селян. Зростання майнового розшарування в містах і селах. Сільські комуни. Особливості соціальної боротьби.

Посилення королівської влади в XII – XIII ст. Визвольний рух міст. Територіальне розширення королівського домену. Філіп II Август і Плантагенети. Альбігойські війни і приєднання Лангедоку. Реформи Людовіка IX. Політика Філіпа IV. Приєднання Шампані. Боротьба за Фландрію. Боротьба королівської влади з папством. Виникнення Генеральних штатів. Станова структура суспільства. Початок Столітньої війни. Поразки при Кресі і Пуатьє. Жакерія. Мир у Бретаньї. Карл V Валуа і його реформи. Поновлення Столітньої війни. Боротьба проти англійських загарбників. Жанна д'Арк. Податкова та військова реформи Карла VII. Закінчення Столітньої війни.

Зростання державної централізації. Зміна соціальної бази монархії. Ослаблення Генеральних штатів. Банкіри й купці у фінансовому управлінні. Людовік XI: його боротьба з

великими феодалами, економічна політика. Завершення політичного об'єднання Франції в кінці XV ст.

Тема 17. Англія в XI – XV ст.

Нормандське завоювання і його вплив на розвиток феодалізму в Англії. Своєрідність ленної системи. Організація управління. Посилення королівської влади. Соціальна структура Англії і становище селянства наприкінці XI ст. за даними «Книги Страшного суду». Король і церква. Королівська влада і феодалі. Особливості феодального ладу. Виникнення міст. Феодальні чвари середини XII ст.

Зміцнення держави. Генріх I. Реформи Генріха II. Англо-французька держава Плантагенетів у XII – на початку XIII ст. Центральне і місцеве управління. Відносини королівської влади з церквою, феодалами, містами. Початок завоювання Ірландії. Спроби підпорядкувати Шотландію.

Економічний розвиток Англії в XIII ст. Особливості маноріальної структури. Майнове розшарування селянства. Суперечності всередині феодалів. Становище в містах. Зовнішня і внутрішня політика Іоана Безземельного. Велика хартія вольностей. Генріх III. Встановлення баронської олігархії. Громадянська війна. Виникнення парламенту. Особливості формування в Англії станової монархії.

Економічні та соціальні зрушення в англійському селі XIII – XIV ст. Процес комутації селянських повинностей і захоплення общинних земель. Рух за реформу церкви. Вчення Вікліфа. Лолларди, Джон Бол. Повстання Уота Тайлера.

Економічний розвиток англійського села в XV ст. Категорії селянства. «Старе» й «нове» дворянство. Особливості соціально-політичного розвитку Англії в XV ст. Закінчення Столітньої війни. Повстання Джека Кеда. Війна Червоної і Білої Троянди та її соціальні наслідки. Складання англійської народності.

Тема 18. Німеччина в XI – XV ст.

Завершення складання феодального ладу. Ослаблення центральної влади і політична криза другої половини XI ст. Саксонське повстання. Боротьба за інвеституру. Каноса. Вормський конкордат.

Еволюція аграрних відносин у XII – XIII ст. Диференціація селянства. Зростання міст. Міста і центральна влада. Міністеріали. Політика династії Штауфенів. Німецька колонізація на Сході. Італійська політика німецьких імператорів.

Складання системи територіальних князівств. Швейцарський союз. Міста і союзи міст в XIV – XV ст. Ганза. Цеховий лад. Зародження мануфактурного виробництва. Німецьке село. Політичний розвиток імперії. Карл IV. «Золота булла». Органи станового представництва. Опозиційні рухи в містах і селянські рухи в XIV – XV ст.

Тема 19. Італія в XI – XV ст.

Нерівномірність розвитку різних частин Італії. Піднесення міст Північної і Центральної Італії. Міські комуни. Встановлення влади міст над округами. Сільські комуни. Папська область. Боротьба італійських міст проти німецьких імператорів і феодалів. Походи Фрідріха I в Італію. Ронкальський сейм. Гвельфи і гібеліни. Ломбардська ліга. Битва при Леньяно та її історичне значення. Південна Італія і Сицилія під владою норманських королів. Особливості розвитку Сицилійського королівства.

Процес особистого звільнення селян в XIII ст. Форми поземельних відносин. Єресь «Апостольських братів» і повстання Дольчіно. Політичний устрій міст у XIII – XIV ст. Особливості економічного і політичного ладу Флоренції та Мілана. Італійські морські республіки Піза, Генуя і Венеція в боротьбі за гегемонію в Середземномор'ї. Кьодзьська війна. Особливості державного устрою Генуї та Венеції.

Папська область у XIII – XV ст. Римська республіка, Кола ді Рієнцо. Особливості економічного і політичного розвитку Південної Італії в XIII – XV ст. Сіцилійське королівство за Фрідріха II Штауфена. Анжуйська династія в Південній Італії. «Сицилійська вечірня». Перехід Сицилії і Неаполітанського королівства під владу Арагонського дому.

Економічний і політичний розвиток Італії в XV ст. Торгівля італійських міст. Банк св. Георгія. Встановлення ладу синьйорії в містах Північної і Середньої Італії. Тиранія Медичі у Флоренції. Лоренцо Прекрасний.

Раннє Відродження і гуманізм в Італії XIV – XV ст. Поняття «Відродження». Концепції культури Відродження в історіографії. Історичні передумови зародження культури Відродження. Ранній гуманізм. Петрарка і Бокачо.

Гуманістична етика. Цивільний гуманізм і його представники. Лоренцо Вала. Вчення про людину і художні теорії Леона Батіста Альберті. Флорентійський неоплатонізм. Марсіліо Фічіно. Піко дела Мірандола. Мистецтво Раннього Відродження. Гуманістична теорія виховання та педагогічні ідеї. Історіографія Раннього Відродження. Початок друкарства.

Тема 20. Країни Піренейського півострова в XI – XV ст.

Реконкіста в XI – XIII ст. Її вплив на соціально-політичний розвиток півострова. Роль дворянства, селянства, міст, церкви у Реконкісті. Особливості економічного розвитку Леоно-Кастільського королівства, Арагону та Португалії. Процеси колонізації. Общинний устрій села. Структура феодалів і політична організація піренейських країн. Формування станової монархії. Кортеси. Завершальний етап Реконкісти. Посилення кризових явищ у соціально-економічному розвитку наприкінці XIII – у першій половині XIV ст. Погіршення становища селянства і загострення соціальної боротьби в селі. Феодалні чвари і заколоти XIV – XV ст. Об'єднання Кастилії та Арагону. Католицька церква і духовно-рицарські ордени. Інквізиція.

Тема 21. Скандинавські країни в XII – XV ст.

Своєрідність розвитку феодальних відносин у скандинавських країнах. Королівська влада і процеси феодалізації. Бонди, особливості їх стану і статусу. Громадянські війни в Норвегії. Зміцнення королівської влади за Магнуса Законодавця. Розвиток феодалізму у Швеції, Фінляндії і Данії. Міста і бюргерство в Скандинавії. Політична боротьба наприкінці XIII – у XIV ст. Вальдемар IV Аттердаг. Війна Данії з Ганзою. Кальмарська унія. Повстання Енгельбректа Енгельбректсона. Скандинавські країни в другій половині XV ст.

Тема 22. Країни Карпато-Дунайського регіону в XI – XV ст.

Процеси етногенезу в Карпато-Дунайському регіоні в ранньому середньовіччі. Населення середньовічної Угорщини. Напади угрів на Західну Європу. Виникнення держави. Іштван I. Структура суспільства. Внутрішні усобиці в XI – на початку XIII ст. «Золота булла» Ендре II. Монгольська навала в Карпато-Дунайському регіоні. Зовнішня політика Угорського королівства в XII – XIII ст. Угорщина за Анжуйської династії. Зміни в соціальній структурі. Управління Трансільванією. Зовнішня експансія королів Анжуйської династії. Угорщина за

Люксембургів. Боротьба проти турків. Янош Гуняді. Становлення станово-представницької монархії. Розквіт Угорського королівства за Матяша I.

Утворення князівств Молдавія і Валахія. Економічний і соціальний розвиток Валахії та Молдаві в XIV – XV ст. Селянські повстання XV ст. Боротьба Валахії і Молдавії з османською експансією.

Тема 23. Візантія наприкінці XI – середині XV ст.

Аграрні відносини та соціальна політика Комнінів. Візантійські міста. Міжнародне становище Візантії. Наростання кризових явищ. IV Хрестовий похід і Латинська Романія, Латинська імперія. Аграрний устрій Греції за «франків». Володіння і факторії Венеції і Генуї в Східному Середземномор'ї та в Причорномор'ї. Грецькі держави в першій половині XIII ст. Відновлення Візантійської імперії. Михаїл VIII Палеолог. Пізньовізантійський феодалізм. Становище міст імперії в XIII – XV ст. Громадянська війна й повстання зилотів. Ідейно-богословська боротьба в імперії. Ісихазм. Турецькі завоювання на Балканах і в Малій Азії. Взяття Константинополя турками. Причини падіння Візантії.

Культура Візантії. Раціоналістичні ідеї у філософській думці. Михаїл Псел. Візантійський містицизм. Ісихасти та їх противники. Проблема візантійського гуманізму.

Тема 24. Південні слов'яни в XI – XV ст.

Боротьба болгар за звільнення від Візантії. Утворення Другого Болгарського царства. Відносини Болгарії з Візантією, Сербією і хрестоносцями в кінці XII ст. Правління Калояна і Борила. Внутрішня і зовнішня політика Іван II Асеня. Соціально-економічний розвиток болгарських земель в XIII – XIV ст. Феодальні чвари другої половини XIII в. Повстання Івайла (1277–1280). Болгарія в кінці XIII – на початку XIV ст. Завоювання Другого Болгарського царства турками.

Політичний підйом Рашки в кінці XI – першій половині XII ст. Виникнення держави Неманичів. Сербія під час правління Стефана Душана (1331–1355). Війни з Болгарією і Візантією. Проголошення Сербії царством. Законник Стефана Душана. Становлення і розвиток державних інститутів. Соціально-економічний розвиток Сербії в другій половині XIV ст. Розпад сербської держави.

Турецьке вторгнення. Битва на річці Маріці (1371). Битва на Косовому полі. Сербська деспотовина в першій половині XV ст. Внутрішня і зовнішня політика Стефана Лазаровича. Остаточне завоювання Сербії османами. Османська система управління на підкорених землях.

Виділення Зети (Чорногорії) зі складу сербської держави (1366). Відносини Чорногорії з турками і Венецією в XV в.

Тема 25. Польська держава в XI – XV ст.

Політична децентралізація Польщі. Німецька колонізація. Вторгнення монголів. Відродження територіальної і політичної єдності в XIV – XV ст. Правління Казимира Великого (1333 – 1370). Формування станового представництва. Боротьба з Тевтонським орденом. Тринадцятирічна війна (1454-1466).

Тема 26. Чехія в XI – XV ст.

Економічний розвиток і політична структура чеських земель в X-XIV ст. Утворення Чеського князівства. Прийняття християнства. Правління Пржемысловичей Перших. Чехія в XI –

першій третині XVI ст. Особливості політичної роздробленості в чеських землях. Німецька колонізація.

Чехія у складі Священної Римської імперії. Відновлення Чеської держави за Пржемысла Отакара. Реформи Пржемысла II Отакара. Чехія в період правління Карла IV.

Поширення реформаційних ідей. Ян Гус. Формування основних таборів гуситського руху. Гуситські війни та їх підсумки. Історичне значення гуситського руху. Підйом чеської культури в гуситську епоху. Ідеологічні передумови гусизму. Діяльність Яна Гуса. Формування основних таборів гуситського руху. Гуситська революція. Гуситські війни. Нова фаза гуситського руху.

Політична боротьба протягом 1437–1471 рр. Іржі з Подебрад. Політична боротьба в середині XV ст. Ослаблення королівської влади в період правління Ягеллонів. Посилення османської загрози.

Тема 27. Формування Російської держави

Навала хана Батия. Виникнення Золотої Орди. Встановлення ординського ярма, його етапи, зміст і наслідки. Північно-Східна Русь у другій половині XIII в. Князювання Олександра Невського. Московське князівство в XIV – XV ст. Іван Калита, Семен Гордий, Іван Красний. Відносини з Ордою. Піднесення Москви за правління Дмитрія Донського. Куликовська битва. Династична війна другій чверті XV в. Правління Івана III. Політичні та соціально-економічні реформи. Судебник 1497 р. Процес об'єднання Північно-Східної Русі. Твер і Новгород. Єретичні руху. Софія Палеолог. «Стояння на Угрі». Повалення ординського ярма. Завершення територіального оформлення Російської держави. Псков і Рязань.

Тема 28. Церква в XI – XV ст.

Чернечі рухи X – першої половини XI ст. Ключіці. Боротьба із симонією та затвердження celibату. Римська курія і колегія кардиналів. Розкол церкви 1054 р. Догмат про чистилище. «Григоріанська реформа» та її значення в історії церкви. Боротьба за інвеституру і заборона права приватної церкви. Встановлення папської теократії. Вчення про індульгенції. Цистерціанський орден як нова форма організації чернецтва. Рух регулярних каноніків. Статут св. Августина. Єресі другої половини XII – XIII ст. Вчення вальденсів і катарів. Запровадження папської інквізиції. Створення жебракуючих орденів. Домініканці й францисканці. «Авіньйонський полон» пап. Політика «авіньйонського» папства і ставлення до неї церкви та суспільства. Рух за незалежність церков. Велика схизма. Падіння авторитету папства і соборний рух. Фераро-Флорентійський собор. Боротьба за унію.

Змістовий модуль 4. НАРОДИ СХОДУ В ЕПОХУ ВИСОКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 29. Монгольська держава та її завоювання в XIII ст.

Побут і соціальний лад монголів. Об'єднання монгольських племен Чингізханом. Завоювання Чингізхана. Управління і соціальний характер держави Чингізхана. Завоювання монголів після смерті Чингізхана. Вплив монгольських завоювань на Азію та Європу.

Тема 30. Держава Тимура в Середній Азії

Держави Середньої Азії в середині XIV ст. Захоплення Тимуром влади в Мавераннахрі. Наступні походи Тимура. Управління в державі Тимура. Розпад імперії Тимура. Культура народів Середньої Азії в XIV–XV ст.

Тема 31. Індія в XIII – XV ст.

Делійський султанат. Соціальні відносини в Делійському султанаті. Навала Тимура. Становище Індії після Тимура. Держави Південної Індії (Бахмані і Віджаянагр). Занепад Делійського султанату. Культура Індії.

Тема 32. Китай у XIII – XV ст.

Китай під владою монгольської династії. Правління династії Мін. Соціальні відносини. Розвиток міст. Зовнішня політика династії Мін. Соціальні рухи. Культура Китаю.

Тема 33. Японія в XI – XV ст.

Суспільний устрій Японії. Сьогунат Камакура. Регенство Ходзьо. Японія періоду феодалної роздробленості, сьогунат Муроматі. Культура Японії XI – XV ст.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	Денна форма							Заочна форма						
	Усього	У тому числі						Усього	У тому числі					
		лекції	практичні	лаборат.	консультації	індивід.	самост. робота		лекції	практичні	лаборат.	консультації	індивід.	самост. робота
Модуль 1														
Змістовий модуль 1. ЄВРОПА В РАННЬОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ														
<i>Тема 1. Середні віки як етап світової історії</i>	2	2	–	–	–	–	–	2	2	–	–	–	–	–
<i>Тема 2. Падіння Західної Римської імперії і утворення варварських держав</i>	10	4	4	–	–	–	2	10	2	–	–	–	–	8
<i>Тема 3. Розвиток феодалізму у Франкській державі</i>	10	4	4	–	–	–	2	10	–	2	–	–	–	8
<i>Тема 4. Франція, Італія і Німеччина в IX – XI ст.</i>	10	4	4	–	–	–	2	10	2	–	–	–	–	8
<i>Тема 5. Північна Європа в IX – XI ст.</i>	10	4	4	–	–	–	2	10	–	2	–	–	–	8

<i>Тема 6. Країни Піренейського півострова у VIII – середині XI ст.</i>	10	2	2	–	–	–	6	10	–	2	–	–	–	8
<i>Тема 7. Візантія в ранньому середньовіччі</i>	10	4	4	–	–	–	2	10	2	–	–	–	–	8
<i>Тема 8. Південні і західні слов'яни в VI – XI ст.</i>	10	2	2	–	–	–	6	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 9. Церква в ранньому середньовіччі</i>	10	4	4	–	–	–	2	10	–	2	–	–	–	8
Разом за змістовим модулем 1	82	30	28	–	–	–	24	82	8	8	–	–	–	66
Змістовий модуль 2. НАРОДИ СХОДУ В РАНЬОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ														
<i>Тема 10. Іран у III – VII ст.</i>	8	2	2	–	–	–	4	8	–	–	–	–	–	8
<i>Тема 11. Араби в VI – XI ст.</i>	10	4	6	–	–	–	–	10	–	2	–	–	–	8
<i>Тема 12. Китай у ранньому Середньовіччі</i>	10	4	4	–	–	–	2	10	2	–	–	–	–	8
<i>Тема 13. Індія в ранньому Середньовіччі</i>	10	2	3	–	–	–	5	10	–	2	–	–	–	8
ІНДЗ	10	–	–	–	–	–	10	10	–	–	–	–	–	10
Разом за змістовим модулем 2	48	12	15	–	–	–	21	48	2	4	–	–	–	42
Змістовий модуль 3. ЄВРОПА В ЕПОХУ ВИСОКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ														
<i>Тема 14. Середньовічні міста</i>	10	2	–	–	–	–	8	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 15. Хрестові походи</i>	10	2	2	–	–	–	6	10	2	–	–	–	–	8
<i>Тема 16. Франція в XI – XV ст.</i>	10	2	2	–	–	–	6	10	2	–	–	–	–	8

<i>Тема 17. Англія в XI – XV ст.</i>	10	2	2	–	–	–	6	10	–	2	–	–	–	8
<i>Тема 18. Німеччина в XI – XV ст.</i>	10	2	2	–	–	–	6	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 19. Італія в XI – XV ст.</i>	10	2	2	–	–	–	6	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 20. Країни Піренейського півострова в XI – XV ст.</i>	10	2	–	–	–	–	8	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 21. Скандинавські країни в XII – XV ст.</i>	10	–	2	–	–	–	8	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 22. Країни Карпато-Дунайського регіону в XI – XV ст.</i>	10	–	–	–	–	–	10	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 23. Візантія наприкінці XI – середині XV ст.</i>	10	2	2	–	–	–	6	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 24. Південні слов'яни в XI – XV ст.</i>	10	2	–	–	–	–	8	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 25. Польська держава в XI – XV ст.</i>	10	2	–	–	–	–	8	10	2	–	–	–	–	8
<i>Тема 26. Чехія в XI – XV ст.</i>	10	–	2	–	–	–	8	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 27. Формування Російської держави</i>	10	–	2	–	–	–	8	10	–	2	–	–	–	8
<i>Тема 28. Церква в XI – XV ст.</i>	10	2	4	–	–	–	4	10	–	–	–	–	–	10
Разом за змістовим модулем 3	150	22	22	–	–	–	106	150	6	4	–	–	–	140

Змістовий модуль 4. НАРОДИ СХОДУ В ЕПОХУ ВИСОКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

<i>Тема 29.</i> Монгольська держава та її завоювання в XIII ст.	10	2	2	–	–	–	6	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 30.</i> Держава Тимура в Середній Азії	10	2	2	–	–	–	6	10	–	–	–	–	–	10
<i>Тема 31.</i> Індія в XIII – XV ст.	10	2	2	–	–	–	6	10	–	2	–	–	–	8
<i>Тема 32.</i> Китай у XIII – XV ст.	10	2	2	–	–	–	6	10	–	2	–	–	–	8
<i>Тема 33.</i> Японія в XI – XV ст.	10	2	2	–	–	–	6	10	2	–	–	–	–	8
Разом за змістовим модулем 4	50	10	10	–	–	–	30	50	2	4	–	–	–	42
Усього годин	330	74	75	–	–	–	181	330	18	20	–	–	–	292

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Падіння Західної Римської імперії і утворення варварських держав	4
2	Розвиток феодалізму у Франкській державі	4
3	Франція, Італія і Німеччина в IX – XI ст.	4
4	Північна Європа в IX – XI ст.	4
5	Країни Піренейського півострова у VIII – середині XI ст.	2
6	Візантія в ранньому середньовіччі	4
7	Південні і західні слов'яни в VI – XI ст.	2
8	Церква в ранньому середньовіччі	4
9	Іран у III – VII ст.	2
10	Араби в VI – XI ст.	6
11	Китай у ранньому Середньовіччі	4
12	Індія в ранньому Середньовіччі	3
13	Хрестові походи	2
14	Франція в XI – XV ст.	2

15	Англія в XI – XV ст.	2
16	Німеччина в XI – XV ст.	2
17	Італія в XI – XV ст.	2
18	Скандинавські країни в XII – XV ст	2
19	Візантія наприкінці XI – середині XV ст.	2
20	Чехія в XI – XV ст.	2
21	Формування Російської держави	2
22	Церква в XI – XV ст.	4
23	Монгольська держава та її завоювання в XIII ст.	2
24	Держава Тимура в Середній Азії	2
25	Індія в XIII – XV ст.	2
26	Китай у XIII – XV ст.	2
27	Японія в XI – XV ст.	2
	Разом	75

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Падіння Зх. Римської імперії і утвор. варварських держав	2
2	Розвиток феодалізму у Франкської державі	2
3	Франція, Італія і Німеччина в IX – XI ст.	2
4	Північна Європа в IX – XI ст.	2
5	Країни Піренейського півострова у VIII – середині XI ст.	6
6	Візантія в ранньому середньовіччі	2
7	Південні і західні слов'яни в VI – XI ст.	6
8	Церква в ранньому середньовіччі	2
9	Іран у III – VII ст.	4
10	Китай у ранньому Середньовіччі	2
11	Індія в ранньому Середньовіччі	5
12	Середньовічні міста	8
13	Хрестові походи	6
14	Франція в XI – XV ст.	6
15	Англія в XI – XV ст.	6

16	Німеччина в XI – XV ст.	6
17	Італія в XI – XV ст.	6
18	Країни Піренейського півострова в XI – XV ст.	8
19	Скандинавські країни в XII – XV ст.	8
20	Країни Карпато-Дунайського регіону в XI – XV ст.	10
21	Візантія наприкінці XI – середині XV ст.	6
22	Південні слов'яни в XI – XV ст.	8
23	Польська держава в XI – XV ст.	8
24	Чехія в XI – XV ст.	8
25	Формування Російської держави	8
26	Церква в XI – XV ст.	4
27	Монгольська держава та її завоювання в XIII ст.	6
28	Держава Тимура в Середній Азії	6
29	Індія в XIII – XV ст.	6
30	Китай у XIII – XV ст.	6
31	Японія в XI – XV ст.	6
	Разом	181

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Характеристика діяльності відомого історичного діяча обсягом 5 – 6 стор. (комп'ютерний набір 14-м кеглем, шрифт Times New Roman, інтервал – 1,5).
2. Огляд публікацій із проблем історії середніх віків обсягом 5 – 6 стор. (комп'ютерний набір 14-м кеглем, шрифт Times New Roman, інтервал – 1,5).
3. Повідомлення на студентську наукову конференцію обсягом 5–6 стор. (комп'ютерний набір 14-м кеглем, шрифт Times New Roman, інтервал – 1,5).
4. Есе з проблематики історії середніх віків обсягом 5–6 стор. (комп'ютерний набір 14-м кеглем, шрифт Times New Roman, інтервал – 1,5).

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції; семінарські заняття; ділові, інноваційні та інтелектуальні ігри; аналітична робота з науковими текстами; вирішення проблемних ситуацій та світоглядних завдань.

9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточне оцінювання, модульне тестування; оцінка самостійної та індивідуальної роботи; підсумкове тестування; 2 екзамени.

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

3-й семестр

Поточне тестування та самостійна робота																						ІНДЗ	Екзамен	Сума	
Змістовий модуль № 1														Змістовий модуль № 2											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22				
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	6	40	100

4-й семестр

Поточне тестування та самостійна робота																		ІНДЗ	Екзамен	Сума
Змістовий модуль № 3												Змістовий модуль № 4								
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38					
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20	50	100		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
66–74	D		
60–65	E	задовільно	
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ

Максимальний бал «2»

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
2	Теоретичні питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні компетентності; всі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття продемонстрована стабільна активність та ініціативність.

1	Теоретичні питання, винесені на розгляд, у цілому засвоєні; практичні навички та вміння мають поверхневий характер, потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками, не опрацьовано додаткових джерел.
0	Студент не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу. Відсутнє розуміння основного змісту теми. Зробив несуттєве доповнення.
0	Відсутність на занятті

Критерії та порядок оцінювання результатів навчання:

- 90 – 100 балів – **високий** рівень знань,
повне оволодіння програмовим матеріалом,
творчий виклад тем курсу, сформовані очікувані компетентності.
- 75 – 89 балів – **середній** рівень знань,
середнє оволодіння програмовим матеріалом,
аргументований виклад тем курсу, сформовані очікувані компетентності.
- 60 – 74 балів – **достатній** рівень знань,
достатнє оволодіння програмовим матеріалом,
репродуктивний виклад тем курсу,
частково сформовані очікувані компетентності.
- 35 – 59 балів – **низький** рівень знань,
низький рівень оволодіння програмовим матеріалом,
фрагментарний виклад тем курсу, сформовані деякі компетентності.
- 0 – 34 балів – **незадовільний** рівень знань,
Програмовий матеріал не засвоєно, компетентності не сформовано.

12. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Комплексна програма курсу для студентів академії. Авторський посібник

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ЕКЗАМЕНИ

1. Поняття «середні віки» і «феодалізм».
2. Феодална власність на землю, її види й специфічні риси.
3. Васально-ленна система феодалного суспільства.
4. Зміни в суспільному та державному устрої Римської імперії в III – V ст.
5. Господарство і суспільний устрій германців і кельтів у I – IV ст. н. е.
6. Поширення в германських племен християнства.
7. Велике переселення народів.
8. Утворення Вестготського королівства.
9. Вторгнення гунів у Західну Європу.
10. Західна Римська імперія в останні десятиліття свого існування.
11. Франкська держава Меровінгів.
12. Франкська монархія Каролінгів.
13. Зростання Франкської держави за Карла Великого. Заснування імперії.
14. Складання в Каролінгській державі основ феодалних відносин.
15. Політична організація Каролінгської держави.
16. Утворення Східно-Римської (Візантійської) імперії.

17. Політика та законодавча діяльність імператора Юстиніана I.
18. Вторгнення слов'ян і криза Візантії наприкінці VI – у VII ст.
19. Боротьба Візантії з арабами і завоювання Болгарії.
20. Русько-візантійські відносини.
21. Візантія за династії Комнінів.
22. Побут і звичаї феодалів.
23. Початковий етап формування Французького королівства.
24. Завершення процесу феодалізації у Франції та його особливості.
25. Політична роздробленість і королівська влада при першому з Капетингів.
26. Особливості розвитку Східно-Франкського королівства.
27. Італійські походи німецьких королів і створення імперії.
28. Походи вікінгів у IX – першій половині XI ст.
29. Суспільно-політичний устрій скандинавських держав.
30. Англосаксонські королівства в Британії.
31. Завоювання Іспанії арабами й берберами.
32. Мусульманська Іспанія.
33. Реконкіста.
34. Оформлення християнської догматики: тринітарні і христологічні суперечки.
35. Церква у варварських королівствах.
36. Виникнення чернецтва.
37. Союз Каролінгів з папством. Створення папської світської держави.
38. Папство в другій половині IX – середині XI ст. «Константинів дар».
39. Держава Сасанідів в Ірані.
40. Виникнення ісламу. Мухаммед і його громада.
41. Завоювання арабів за перших халіфів.
42. Халіфати Омейядів та Аббасидів.
43. Арабська культура епохи раннього середньовіччя.
44. Держава Гуптів в Індії.
45. Проникнення в Індію арабів і тюрків та утворення Делійського султанату.
46. Китай в епоху Троецарства.
47. Китай у період Танської і Сунської династій.
48. Каролінгське відродження.
49. Специфіка свідомості середньовічної людини.
50. Система освіти середньовічної Європи.
51. Література раннього середньовіччя.
52. Романський і готичний стилі в архітектурі.
53. Особливості розвитку візантійської культури.

54. Середньовічні міста як центри ремесла й торгівлі.
55. Боротьба міст із сеньйорами, її соціальні основи й результати.
56. Значення і роль цехів у житті міста.
57. Розвиток товарно-грошових відносин і зміни в соціальному житті феодального суспільства.
58. Хрестові походи як військово-колонізаційні рухи.
59. Держави хрестоносців на Сході.
60. Духовно-рицарські ордени.

61. Четвертий хрестовий похід і розгром Візантії.
62. Вплив хрестових походів на розвиток Європи.
63. Політична роздробленість Франції в XI – XII ст.
64. Економічні й соціальні причини посилення у Франції в XII – XIII ст. влади короля.
65. Філіп II Август і Плантагенети.
66. Альбігойські війни і присіднання Лангедоку.
67. Реформи Людовіка IX.
68. Політика Філіпа IV.
69. Виникнення Генеральних штатів, їх склад і компетенція.
70. Столітня війна. Жанна д'Арк.
71. Нормандське завоювання і його вплив на розвиток феодалізму в Англії.
72. Генріх I та його реформи.
73. Англо-французька держава Плантагенетів у XII – на початку XIII ст.
74. Економічний розвиток Англії в XIII ст. Особливості маноріальної структури.
75. Зовнішня і внутрішня політика Іоана Безземельного. Велика хартія вольностей.
76. Виникнення в Англії парламенту.
77. Повстання Уота Тайлера.
78. Економічний розвиток англійського села в XV ст.
79. Особливості соціально-політичного розвитку Англії в XV ст.
80. Боротьба за інвеституру. Каноса. Вормський конкордат.
81. Еволюція аграрних відносин у Німеччині в XII – XIII ст.
82. Утворення і розвиток Швейцарського союзу.
83. Міста і союзи німецьких міст у XIV – XV ст. Ганза.
84. Зародження мануфактурного виробництва.
85. Політичний розвиток імперії. Карл IV. «Золота булла».
86. Опозиційні рухи в містах і селянські рухи в XIV – XV ст.
87. Боротьба італійських міст проти німецьких імператорів і феодалів.
88. Південна Італія і Сицилія під владою норманських королів.
89. Італійські морські республіки Піза, Генуя і Венеція.
90. Папська область у XIII – XV ст.
91. Економічний і політичний розвиток Італії в XV ст.
92. Встановлення синьйорії в містах Північної і Середньої Італії. Тиранія Медичі у Флоренції.
93. Реконкіста в XI – XIII ст. і її вплив на соціально-політичний розвиток Піренейського півострова.
94. Громадянські війни в Норвегії.
95. Розвиток феодалізму у Швеції, Фінляндії і Данії.
96. Кальмарська унія.
97. Скандинавські країни в другій половині XV ст.
98. Виникнення Угорського королівства. Іштван I.
99. Утворення князівств Молдавія і Валахія.
100. Зовнішньополітичне становище Валахії і Молдавії, боротьба князівств з османською експансією в кінці XIV – XV ст.
101. IV Хрестовий похід і Латинська Романія.
102. Відновлення Візантійської імперії. Михаїл VIII Палеолог.
103. Турецькі завоювання в Малій Азії та на Балканах і падіння Візантії.

104. Розкол церкви 1054 р.
105. «Григоріанська реформа» та її значення в історії церкви.
106. Запровадження папської інквізиції.
107. «Авіньйонський полон» пап.
108. Фераро-Флорентійський собор. Боротьба за унію.
109. Завоювання Чингізхана.
- 110.** Завоювання монголів після смерті Чингізхана.
111. Держава Тимура в Середній Азії.
112. Делійський султанат у XIII – XV ст.
113. Китай у XIII – XV ст.
114. Японія в XI – XV ст.
115. Історичні передумови зародження культури Відродження.
116. Мистецтво Ранняго Відродження.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

- Балух В. О., Коцур В. П.* Історія середніх віків: курс лекцій : у 2-х т. – Чернівці, 2010–2011.
- Крижановська О. О., Крижановський О. П.* Історія середніх віків : Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій : навч. посібник. – К., 2004.
- Історія західних і південних слов'ян з давніх часів до ХХ ст. : курс лекцій : навчальний посібник для студ. історичних спеціальностей ВНЗ / *В. І. Яровий, П. М. Рудяков, В. П. Шумило* та ін.; за ред *В. І. Ярового*. – 3-є вид., стереотипне. – К., 2009.
- Рубель В. А.* Історія середньовічного Сходу : підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К., 2002.
- Історія західноєвропейського Середньовіччя : Хрестоматія / упор. *Рудь М. О.* – К., 2006.
- Рубель В. А.* Історія середньовічного Сходу : тематична хрестоматія. – К., 2002.

Довідники та збірники документів

- Абеляр П.* История моих бедствий. – М., 1959.
- Агафий.* О царствовании Юстиниана. – М., 1953.
- Айнгард.* Життя Карла Великого / пер. з лат // Всесвіт. – 2006, № 5-6. – С. 85–103.
- Видукинд Корвейский.* Деяния Саксов. – М., 1975.
- Византийская Книга Эпарха. – М., 1962.
- Византийский Земледельческий закон. – Л., 1984.
- Лев Диакон.* История. – М., 1988.
- Комнина Анна.* Алексиада. – М., 1965.
- Памятники истории Англии. XI – XIII вв. – М., 1936.
- Пселл Михаил.* Хронография. – М., 1978.
- Салическая правда. – М., 1950.
- Сказания о начале славянской письменности. – М., 1981.

Допоміжна література

- Бессмертный Ю. Л.* Жизнь и смерть в средние века. Очерки демографической истории Франции. – М., 1991.
- Блок М.* Феодальное общество / пер. з франц. – К., 2002.
- Брагина Л. М.* Итальянский гуманизм. Этические учения XIV – XV веков. – М., 1977.
- Бродель Ф.* Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст. / пер. з франц.; у 3 т. – К., 1997.
- Буданова В. П.* Готы в эпоху Великого переселения народов. – М., 1990.
- Буданова В. П.* Варварский мир эпохи Великого переселения народов. – М., 2000.
- Буркхардт Я.* Культура Италии в эпоху Возрождения. – М., 1995.
- Вандич П.* Ціна свободи : Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодні. – К., 2004.
- Власто А. П.* Запровадження християнства у слов'ян : Вступ до середньовічної історії слов'янства / пер. з англ. – К., 2004.

- Всемирная история / в 6 т. – М., 2012. – Т. 2: Средневековые цивилизации Запада и Востока / отв. ред. П. Ю. Уваров.
- Гейзинга Й. Homo Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури / пер. з англ. – К., 1994.
- Геростергиос А. Юстиниан Великий – император и святой / пер. с англ. – М., 2010.
- Греков И. Б. Восточная Европа и упадок Золотой Орды (на рубеже XIV – XV вв.). – М., 1975.
- Греков И. Б., Шахмагонов Ф. Ф. Мир истории: Русские земли в XIII – XVI веках. – М., 1986.
- Грюнебаум Г. Э. фон. Классический ислам. Очерк истории (600–1258) / пер. с англ. – М., 1988.
- Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры / 2-е изд. – М., 1984.
- Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. – М., 1990.
- Гутнова Е. В. Возникновение английского парламента. (Из истории английского общества и государства XIII в.) – М., 1960.
- Гутнова Е. В. Историография истории средних веков. – 2-е изд. – М., 1985.
- Данэм Б. Герои и еретики. Политическая история западной мысли. – М., 1967.
- Даркевич В. П. Народная культура средневековья. – М., 1988.
- Диль Ш. Византийские портреты / пер. с франц.. – М., 2011.
- Добиаш-Рождественская О. А. Культура западноевропейского средневековья. – М., 1987.
- Дюби Ж. Доба соборів (Мистецтво та суспільство 980–1420 років) / пер. з франц. – К., 2003.
- Заборов М. А. Крестоносцы на Востоке. – М., 1980.
- Зайбт Ф. Блиск і вбогість середньовіччя: Історія з початком і кінцем / пер. з нім. – Львів, 2009.
- Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002.
- Зимин А. А. Витязь на распутье: Феодальная война в России XV века. – М., 1991.
- История Европы с древнейших времен до наших дней / в 8 т. – М., 1992. – Т. 2: Средневековая Европа.
- История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма / в 3 т. – Т. 1 – 2. – М., 1985 – 1986.
- Иналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300–1600 / пер. з англ. – К., 1998.
- Історія європейської ментальності / за ред. П. Дінцельбахера; пер. з нім. – Львів, 2004.
- Історія Норвегії / К. Геле, С. Дюрвік, Р. Даніельсен та ін. – Львів, 2001.
- Каждан А. П. Византийская культура (X – XII вв.). – М., 1968.
- Карпов С. П. Итальянские морские республики и Южное Причерноморье в XIII – XV вв.: проблемы торговли. – М., 1990.
- Карсавин Л. П. Монашество в средние века. – М., 1992.
- Кестнер И. Иоганн Гутенберг. – Львов, 1987.
- Ключевський В. Курс російської історії / пер. з рос. – К., 1938. – Ч. I.
- Кобрин В. Б. Власть и собственность в средневековой России (XV – XVI вв.). – М., 1985.
- Конрад Н. И. Очерк истории культуры средневековой Японии. VII – XVI века. – М., 1980.
- Корсунский А. Р. История Испании IX – XIII вв. – М., 1976.
- Корсунский А. Р. Образование раннефеодального государства в Западной Европе. – М., 1963.
- Косминский Е. А. Историография средних веков. V – середина XIX в. – М., 1963.

- Крил Х. Г.* Становление государственной власти в Китае. Империя Западная Чжоу / пер. с англ. – СПб., 2001.
- Культура Византии. IV – первая половина VII в. / под ред. *З. В. Удальцовой* и др. – М., 1984.
- Культура Византии. XIII – первая половина XV в. / под ред. *Г. Г. Литаврина* и др. – М., 1991.
- Культура Византии. Вторая половина VII – XII в. / под ред. *З. В. Удальцовой, Г. Г. Литаврина* и др. – М., 1989.
- Курбатов Г. Л.* История Византии (Историография). – Ленинград, 1975.
- Курбатов Г. Л.* Ранневизантийские портреты : К истории общественно-политической мысли. – Ленинград, 1991.
- Ле Гофф Ж.* Цивилизация средневекового Запада. – М., 1992.
- Ле Гофф Ж.* Середньовічна уява : Есеї / пер. з франц. – Львів, 2007.
- Ле Руа Ладюри Э.* Монтайю, окситанская деревня (12904–1324) / пер. с франц. – Екатеринбург, 2001.
- Лебедев Г. С.* Эпоха викингов в Северной Европе. – Л., 1985.
- Левандовский А. П.* Карл Великий. Через Империю к Европе. – М., 1995.
- Леву-Провансаль Э.* Арабская культура в Испании. – М., 1967.
- Левицкий Я. А.* Город и феодализм в Англии. – М., 1987.
- Литвищ Е. Э.* Право и суд в Византии в IV – VIII вв. – Ленинград, 1976.
- Литаврин Г. Г.* Византийское общество и государство в X – XI вв. – М., 1977.
- Литаврин Г. Г.* Как жили византийцы. – М., 1974.
- Люблинская А. Д.* Источниковедение истории средних веков. – Л., 1955.
- Маккормак Дж.* Історія Ірландії / пер. з англ. – К., 2006.
- Малявин В. В.* Китайская цивилизация. – М., 2000.
- Медведев И. П.* Византийский гуманизм XIV – XV вв. – Л., 1976.
- Немилов А. Н.* Немецкие гуманисты XV века. – Л., 1979.
- Неусыхин А. И.* Проблемы европейского феодализма : Избр. тр. – М., 1974.
- Огієнко І.* Костянтин і Мефодій. Їх життя та діяльність: Історично-літературна монографія. – Вінніпег, 1970.
- Очерки истории арабской культуры V – XV вв. – М., 1982.
- Острогорський Г.* Історія Візантії. – 3 є вид., доп. / пер. з нім. – Львів, 2002.
- Петрушевский И. П.* Земледелие и аграрные отношения в Иране XIII – XV веков. – М.; Л., 1960.
- Райцес В. И.* Жанна д'Арк: факты, легенды, гипотезы. – Л., 1982.
- Рансимен С.* Падение Константинополя в 1453 году / пер. с англ. – М., 2008.
- Ревякина Н. В.* Проблемы человека в итальянском гуманизме второй половины XIV – первой половины XV в. – М., 1977.
- Рейнгардт Ф.* Історія Швейцарії. Від початку до сьогодні / пер. з нім. – К., 2013.
- Рубцов Б. Т.* Гуситские войны (Великая крестьянская война XV века в Чехии). – М., 1955.
- Ружмон Д. де.* Любовь і західна культура / пер. з франц. – Львів, 2000.
- Рутенбург В. И.* Народные движения в Италии в XIV – начале XV в. – М.; Л., 1958.
- Савело к. Ф.* Раннефеодальная Англия. – Ленинград, 1977.
- Сапрыкин Ю. М.* Английское завоевание Ирландии (XII – XVII вв.). – М., 1982.
- Сванидзе А. А.* Деревенские ремесла в средневековой Европе. – М., 1985.
- Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л.* Історія політичної думки / пер. з англ. – К., 1997.

- Сказкин С. Д. Избранные труды по истории. – М., 1973.
- Словарь средневековой культуры / под общей ред. А. Я. Гуревича. – 2е изд., испр. и доп. – М., 2007.
- Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів / у 2 ч. – К., 1978.
- Стеблин-Каменский М. И. Мир саги. – Л., 1984.
- Тахиахос А.-Э. Н. Святые братья Кирилл и Мефодий, просветители славян / пер. с новогреч. – Сергиев Посад, 2005.
- Томпсон Э. Гунны. Грозные воины степей / пер. с англ.. – М., 2008.
- Удальцова З. В. Идеино-политическая борьба в ранней Византии (по данным историков IV – VII вв.). – М., 1974.
- Уколова В. И. «Последний римлянин» Боэций. – М., 1987.
- Уколова В. И. Античное наследие и культура раннего средневековья (конец V – середина VII в.). – М., 1989.
- Уотт У. М., Какиа П. Мусульманская Испания / пер. с англ.. – М., 1976.
- Хачатурян Н. А. Сословная монархия во Франции XII – XV вв. – М., 1989.
- Хейзинга Й. Осень средневековья : Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в XIV и XV веках во Франции и Нидерландах. – М., 1988.
- Чичуров И. С. Политическая идеология средневековья. Византия и Русь. – М., 1990.
- Шервуд Е. А. От англосаксов к англичанам. (К проблеме формирования английского народа). – М., 1988.
- Штокмар В. В. История Англии в средние века. – Л., 1973.
- Ястребицкая А. Л. Западная Европа XI – XIII веков. Эпоха. Быт. Костюм. – М., 1978.

13. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Бібліотека Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
 Бібліотека Кременецького краєзнавчого музею
 Сайт Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
 Сайт Інституту історії України НАН України <http://history.org.ua/uk>
 Сайт Историческая библиотека <http://historylib.org/>
 Електронна бібліотека «Діаспоріана» <http://diasporiana.org.ua/>